

سۆسیال دیموکرات

فؤاد سدیق

سۆسیال دیموکرات ده توانین له سهره تاي سه دهی پیشوو له روسیا - مهنشه فیک - و له فهره نسا (حیزی سۆسیالیستی فهره نسی - جۆریسیۆن - غید) و... هتد دهستنیشان بکهین، که له سالی ۱۹۰۲ جان جوریس، حیزی سۆسیالیستی فهره نسی پیکهینا، له سالی ۱۹۰۵ یش له گه ل حیزبه کهی (جۆل غید) یه کتریان گرت و، بوونه یه ک حیزب، که حیزی سۆسیالیستی فهره نسی بوو.

(مهنشه فیک) یش له سالی ۱۹۰۳ له ناو هه ناوی حیزی کریکاری سۆسیالیستی دیموکراسی رووسی دا دروست بوو که دیاریترینیان ئه و کات (مارتۆف) بوو، تا له سالی ۱۹۱۲ به ته وای بۆ یه کجاره کی له به لشه فیک دابرا و جیا بوونه وه.

بنج و بنه وان و دیاریکردنی ریبازی تیکۆشانی سیاسی سۆسیال دیموکرات، له سهره تاي دهست پیکردنی جهنگی جیهانی یه که م که ته مووزی ۱۹۱۴ بوو، به راشکاو هی هۆلی ده دا سیسته می سه رمایه داری پیا ریزی و به گویره ی تواناش به ره و باشتری بیهن، نه ک بیروخین. ئه و به ره و باشتر برده نشیان له ریگای ئیسلالات و دیموکراسی ئاشتی - الاصلاحیه و الیموقراطیه السلمیه - و باوه ر نه مان به دیکتاتۆری پرۆلیتاریا و... هتد به گو ره هاتنه پیشه وه و، له رووی به رگری کردن له نیشتمانیشه وه، بۆچونیکه نه ک هه ر بۆرژوازیانه، به لکو شو فینیستانه شیان پیشان داو پیاده شیان کرد، که سهره تاي ئه م هه لۆیست وه رگرتنه له لایه ن - هاینده مان - وه ئامازه ی بۆ کراو، پاشانیس له گه ل کاوتسکی و غید و... هتد پیره و پیاده یان کرد، ئه مه له کاتیکدا، کاوتسکی له تشرینی دووه می سالی ۱۹۱۲ دا ئیمزای له سه ر به یاننامه ی (بال) کردبوو، که نارهبازی ده ربرین بوو له سه ر شه روشۆر به قازانجی سه رمایه داران و، رایانگه یاند که سۆسیالیسته کان مولته زمین به ده ستیوه ران - التدخل - یان بۆ کۆتایی پیه تینانی شه ر له زووترین کاتدا. بیگومان له گه ل هه لگیرسانی شه ری یه که می جیهانی له ته مووزی ۱۹۱۴، زۆریه ی زۆری سه ردارو رابه رانی حیزبه سۆسیالیسته کان چوونه ریزی نیو نه ته وه یی دووه م و ئیلتزامیان به به یاننامه ی (بال) نه کرد، جگه له حیزی به لشه فیک و سۆسیالیسته دیموکراته چه په کانی ئه لمانی (کارل لیکنخت و روزا و... هتد) و هه ندیک په ل له حیزبه سۆسیالیسته کانی تر.

دیارتین حیزبیش ئه و کات حیزی سۆسیال دیموکراتی ئه لمانی بوو، که به هیترتین حیزی نیو نه ته وه یی دووه م و زۆرتین خه لکی له سالانی (۱۸۸۹ - ۱۹۱۴) دا هه بوو. به لام لینین گوته نی «کاری خیانه ت کارانه ی سۆسیالیسته کان له لایه ن زۆریه ی سه رداران - زعماء - ی نیو نه ته وه یی دووه م (۱۸۸۹ - ۱۹۱۴)، واته په رتیبوونی فیکری و سیاسی ئه م نیو نه ته وه ییه بوو، هۆی سه ره کی له م په رتیبوونه ش، زالبوون - هیمنه - ی هه لپه رستی بۆرژوای بچوک بوو، زالبوونیکه به کرده وه له م نیو نه ته وه ییه.

سۆسیال دیموکرات له به رنامه و ریبازیاندا، باسی ئازادی و دیموکراسی و ده ربرینی بیرورای جیاواز له یه کدی ده کات و له پرۆسه ی جی به جیکردنی به رنامه شیدا به کرده وه هه نگاوی عه مه لی بۆ هاویشتوووه. دژی شه روشۆر ده یه وی خۆی له قهیرانی بیکاری رزگار بکا و هه نگاویشی بۆ هاویشتوووه. به لام سۆسیال دیموکرات له بهر ئه وه ی له گه ل سه رمایه داری ژیا نیکه هاوبه شی هیه، واته له رووی ئامانجیانه وه هاوبه شن،

به هیچ شیوهیه ک باسی گۆرانیتی ریشهیی له سیستمی سهرمایه داری ناکات، به لکو تنها دهیه وی، نه و قهیرانهی رووبه پرووی جیهانی سهرمایه داری سه نعه تی ده بیته وه، که په یوه ندی به ژیرخانی کۆمه لای سهرمایه داری سه نعه تییه، نوئ بکهنه وه. واته تنها به ره و باشتی بیهن. بۆبه به هیچ شیوهیه ناکری سۆسیالیزم به مانا زانسته که ی که بنه برکردنی هه موو چه وسانه وه یه کی کۆمه لایه تییه، له گه ل سۆسیال دیموکرات که جه وه ره که ی ئیسلحاته، پاراستنی سیستمی سهرمایه دارییه، تیکه ل به یه کتری بکرین. به لکو له جه وه ره دا ته واو له یه ک جیاوازن. به تایبه تی له م سالانه ی دوایی نه و ولاتانه ی که سۆسیال دیموکرات تیا یاندا فه رمانه وایه، وه کو حیزبیتی نه ته وه یی و دوور له هه موو بۆچونیتی مارکسیزمانه ته ماشا و پیاده ده کری و سۆسیالیزم و مارکسیزمیان ته واو له خو دامالیوه.

جاری وا هه بووه، سۆسیال دیموکرات له پیاده کردنی سیاسه تی تاکتیکیدا، پیچه وانیه هه موو بۆچونیتی رابردووی خوئ ده بیته وه، واته له خه باتی سیاسی رۆژانه یی دا به رده وام خوئ ده گۆری، جا نه خاسمه کاتی که رووبه پرووی هه ندی کاتی (حساس) ده بیته وه. بۆ نمونه له کاتی هه لبژاردندا. جاری وا هه یه له کاتی هه لبژاردندا له گه ل ئیمپریالیزم و کۆنه په رستی ریک ده که وی و پشت له هه موو بۆچونیتی پیشکه وتنخوازانه ده کات.